

Eşit Oynayalım - I

İÇİNDEKİLER

I. KALIPYARGILAR, AYRIMCILIK VE EŞİTSİZLİKLER	4
II. BEDEN, CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ	8
III. BUZDAĞININ ALTINDA NE VAR? TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET	11
IV. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE MÜCADELE	14
V. TOPLUMSAL CİNSİYET SÖZLÜĞÜ	22
VI. KAYNAKÇA EŞİT OYNAYALIM I: EĞİTİM KİTİ KAYNAKÇASI	30

I. KALIPYARGILAR, AYRIMCILIK VE EŞİTSİZLİKLER

Giriş

Toplumsal cinsiyete dair eşitsizlikleri ve etkisini anlayabilmek için öncelikle, eşitsizliklerin temelini oluşturan birkaç kavramı tartışmak yerinde olacaktır. Bu yayın boyunca değineceğimiz tüm konular, yalnızca toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler değil; birçok alanı kapsayan kesişimsel bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. Eşitlik

Eşitlik, uzun yıllardır çok kullanılan ve çok tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Ancak son yılların eşitlik tartışmaları üzerinden ilerlemek için, eşitliğin ne olduğundan ziyade ne olmadığı ile başlamak yerinde olacaktır.

“Eşitlik aynılık demek değildir.”

Aynı olan şeylerin eşit olmasına gerek olmayacağı gerçeğinden yola çıkarak, eşitlik kavramını aynılıktan ayırmak oldukça kolaydır. Bu noktada, aynılığın karşıtı olan farklılık kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Eşitlik ve farklılık kavramları, karşıt olmamak bir yana, birbirlerini tamamlayan iki kavramdır. Eşitlik, ancak farklılıkların olduğu bir bağlamda anlam ifade etmeye başlar. Bu noktadan hareketle şu söylenebilir: Toplumsal cinsiyet eşitliği talebi kadınların erkeklerle aynı olma mücadelesi değil, eşit şartlarda değerlendirilmesi mücadelesidir.

2. Ayrımcılık

Eşitliğin tesis edilebilmesi için ayrımcılık üzerine konuşmak kaçınılmazdır. Ayrımcılık, bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir.

Önyargılar ve dolayısıyla ayrımcılık, bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara yol açarlar.

3. Ayrımcılığa Giden Zihinsel Süreç: Kalıpyargı, Önyargı ve Ayrımcılık

Ayrımcılığa giden süreç, psikolojik ve sosyal olarak aşamalı bir yapıda incelenebilir:

Aşama	Kavram	Açıklama
Düşünce	Kalıpyargı (Stereotip)	Belirli bir obje, durum ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını doldurarak karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler ve atıflardır. (Genellemelerdir.)
Duygu	Önyargı (Prejudice)	Kalıpyargıların genellemeci yapısına olumsuz duyguların (kaygı, öfke, nefret, hor görme) eşlik etmesidir. Olumlu duygular da önyargının bir parçası olabilir (örneğin koruyucu cinsiyetçilik).
Davranış	Ayrımcılık (Discrimination)	Önyargılardan beslenen olumsuz tutumların ve duyguların somut olarak bir gruba yönelik olumsuz davranışlara dönüşmesidir.

4. Yaşam Döngüsü ve Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve eşitsizlikler, bireyin tüm yaşam döngüsü boyunca farklı biçimlerde karşımıza çıkar ve deneyimlerimizi şekillendirir. Bu süreç, cinsiyet rolleri ve beklentilerinin öğrenildiği ve pekiştirildiği karmaşık bir süreçtir.

a. Erken Çocukluk ve Çocukluk Dönemi (0-11 Yaş)

Bu dönem, cinsiyet kimliğinin ve rollerinin öğrenildiği, en temel kalıpyargıların içselleştirildiği kritik bir dönemdir.

Konu	Odak ve Süreç
Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesi	Çocuk, kendi cinsiyetinin ne anlama geldiğini ve o cinsiyetten beklenen sosyal davranışları (davranış kalıpları, giyim, ilgi alanları) çevreyle etkileşim kurarak ve gözlemleyerek öğrenir.
Öğrenme Kaynakları	Çocukların rol modelleri, medya (çizgi filmler, masallar), aile ve eğitim kurumları (anaokulu, ilkokul) aracılığıyla toplumsal cinsiyete dair normları ve kalıpyargıları öğrenebilir.
Kalıpyargıların Pekiştirilmesi	Oyun Alanları: Kız çocuklarına mutfak/evcilik, erkek çocuklarına araba/inşaat gibi oyuncakların yönlendirilmesi. Duygusal Tepkiler: Erkek çocuklarının ağlamasının bastırılması, kız çocuklarının “uslu” olması beklentisi.
Sonuç	Bu dönemde yerleşen kalıpyargılar, ileride çocukların akademik ilgi alanlarını, meslek seçimlerini ve sosyal ilişkilerini sınırlandırabilir.

b. Ergenlik Dönemi (12-18 Yaş)

Bu dönem, kimlik arayışının yoğunlaştığı, akran baskısının ve toplumsal cinsiyet beklentilerinin belirginleştiği bir geçiş dönemidir.

Konu	Odak ve Sonuç
Akran Baskısı ve Kimlik Oluşumu	Ergen, akran grubu içinde kabul görmek için toplumsal cinsiyetine atfedilen davranışları daha katı bir şekilde sergileyebilir.
Fiziksel Değişim ve Algı	Beden imajı, güzellik standartları ve cinsel kimliğin keşfi bu dönemde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarıyla sıkça çatışır. Kız çocuklarından çekingenlik, erkek çocuklarından ise “güçlü” ve “hâkim” olma beklentisi artar.
Eğitim ve Meslek Seçimi	Toplumsal cinsiyet rolleri, ergenlerin ders seçimi ve kariyer yönelimlerini etkiler. (“Mühendislik erkek işidir”, “Sosyal bilimler kızlar için daha uygundur” gibi yönlendirmeler).

Riskli Davranışlar	Erkek ergenlerde duyguları bastırma, kız ergenlerde dış görünüş kaygısı gibi toplumsal beklentilerin tetiklediği riskli davranışların artması.
--------------------	--

c. Yetişkinlik Dönemi (18 +)

Bu dönemde kalıpyargılar, artık bireysel beklentilerden çıkarak yapısal eşitsizlikler haline gelir ve profesyonel/ailevi yaşamda somutlaşır.

Konu	Odak ve Süreç
İşgücü Piyasası ve Ücret Eşitsizliği	Kadınların “cam tavan” sendromu, iş piyasasında ikincil işgücü olarak görülmesi ve aynı işe rağmen daha düşük ücret alması.
Aile Hayatı ve Bakım Yükü	Çocuk, yaşlı ve hasta bakımının büyük ölçüde kadınların sorumluluğunda görülmesi (Bakım Rejimi). Bu durum, kadınların kariyerlerini dondurmasına veya yarı zamanlı çalışmaya zorlanmasına neden olur.
Karar Alma Mekanizmaları	Siyasetten akademiye, iş dünyasından sivil topluma kadar karar alma pozisyonlarında erkek egemenliğinin devam etmesi (Görünür Olan Eşitsizlik).
Medya ve Temsil	Yetişkin rolleri üzerinden medyada, reklamlarda ve popüler kültürde toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yeniden üretilmesi ve meşrulaştırılması.

II. BEDEN, CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinlemesine anlayabilmek için öncelikle “cinsiyet” kavramının farklı boyutlarını netleştirmek gerekir. Genellikle birbirinin yerine kullanılan Cinsiyet (Sex) ve Toplumsal Cinsiyet (Gender) arasındaki ayrım, bu kitin temelini oluşturur.

1. Temel Kavramsal Ayrım: Cinsiyet (Sex) vs. Toplumsal Cinsiyet (Gender)

Kavram	Odak	Tanım ve Özellikler
B e d e n (Body)	Fiziksel Varlık	Bireyin biyolojik ve fizyolojik varlığını kapsayan, tüm insanlarda ortak ve farklı olan fiziksel özelliklerin toplamıdır.
Cinsiyet (Sex)	Biyolojik Rol	Bireylerin doğuştan gelen ve değişmeyen biyolojik ve fizyolojik özelliklerine göre (kromozomlar, hormonlar, üreme organları) kadın, erkek ya da interseks olarak ayrılmasıdır.
Toplumsal Cinsiyet (Gender)	Sosyal / Kültürel Rol	Bireylerin kadın veya erkek olmaları nedeniyle toplum tarafından kendilerine atfedilen, kültürden kültüre ve zamandan zamana değişebilen roller, sorumluluklar, davranışlar ve beklentilerdir.
Kritik Fark	Doğuştan vs. Sonra- dan Edinil- miş	Cinsiyet (Sex) doğuştan gelir ve evrenselidir; Toplumsal Cinsiyet (Gender) ise öğrenilir ve toplumsaldır. Eşitsizliklerin kaynağı büyük ölçüde toplumsal cinsiyettir.

2. Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Değişir ve Dönüşür

Toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri, statik yani sabit yapılar değildir; tarihsel süreç içinde ve kültürel bağlamlara göre sürekli olarak değişir, dönüşür ve yeniden müzakere edilir.

Tarihsel değişkenlik, kadın ve erkekten beklenen rollerin, 19. yüzyıldaki sanayi toplumu ile günümüz bilgi toplumu arasında büyük farklılıkları gösterir.

Kültürel bağlam, bir toplumda “erkeklik” olarak kabul edilen bir davranışın (örneğin duygularını açıkça ifade etmek gibi), bir başka toplumda tamamen farklı bir şekilde algılanabildiği anlamına gelir.

3. Toplumsal Cinsiyet Lensleri Edinmek

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini fark etmek ve ortadan kaldırmak için, olaylara ve ilişkilere “toplumsal cinsiyet lensleri” ile bakmak gerekir. Bu lensler, basitçe kadın-erkek ayrımına odaklanmak yerine, aşağıdaki beş kritik alanı sorgulamayı gerektirir:

a. Eşitsizlikler (Veriler ve İstatistikler)

Soru: Cinsiyete dayalı eşitsizlikler nerede ve ne kadar derindir?

Odak: Karar alma mekanizmaları, iş piyasasındaki ücret ve pozisyon ayrımı gibi somut verilerle izlenen eşitsizliklerdir.

b. İlişkiler (Güç Dinamikleri)

Soru: Kimin neye erişimi var? Kim kimin işini yapıyor? Güç kimin elinde toplanıyor?

Odak: Hanelerdeki gündelik yaşamda ve kurumsal yapılarda cinsler arasında bağımlılık, dışlanma ve ayrımcılık yaratan bakım emeği, karra alma gibi güç ilişkileri.

c. Kurumlar (Mekanizmalar)

Soru: Okul, işyeri gibi kurumlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nasıl yeniden üretiyor?

Odak: Kurumların işleyişi, yönetmelikleri ve örgütsel kültürü incelenerek eşitsizliği destekleyen mekanizmaların tespiti.

d. Süreçler (Politikalar ve Uygulamalar)

Soru: Kaynak dağılımı ve politikalar cinsiyetler arasında adil mi?

Odak: Eğitimden, siyasete, ekonomiden aile hayatına kadar uy-

güçlenen politikaların kadınlar ve erkekler üzerindeki farklı etkilerinin analizi.

e. Sayılar (Temsiliyet)

Soru: Karar alma mekanizmalarında kadınların temsiliyeti ne durumda?

Odak: Yöneticilikte, bilimde ya da farklı meslek dallarında kadınların yüzdesi ve temsiliyetinin yetersiz olduğu alanların belirlenmesi.

III. BUZDAĞININ ALTINDA NE VAR? TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin en ağır sonuçlarından biri şiddettir. Şiddet genellikle fiziksel eylem olarak algı-lansa da, eşitsizliklerin kalıcılığını sağ-layan görünmeyen, daha sinsi boyutları mevcuttur.

1. Şiddetin Görünmeyen Yüzü: Yapısal ve Kültürel Şiddet (Galtung Modeli)

Norveçli sosyolog Johan Galtung, şiddeti yalnızca görünen eylemlerle sınırlı tutmamış, şiddetin buzdağı modeli ile görünmeyen yönlerine odaklanmıştır. Barışın kalıcı tesisi için buzdağının altındaki bu görünmeyen şiddet biçimleriyle mücadele etmek elzemdir.

Ş i d d e t Türü	Tanım	Toplumsal Cinsiyetle İlişkisi
Doğrudan Şiddet	Görünen, somut ve azmettiricisi belli olan fiziksel, duygusal ya da cinsel eylemler. (Buzdağının görünen kısmı.)	Mağdurun zihinsel, bedensel ve duygusal potansiyelini engeller.
Y a p ı s a l Şiddet	Toplumsal adalet-sizliklerdir. Kişilerin potansiyeli ile fiilen yaşadıkları arasındaki mesafeyi artıran düzenlemeler.	Hanelerden siyasete, ücret adaletsizliklerinden ve bakım yükü dağılımından kaynaklanan tüm cinsiyete dayalı eşitsizlikler.
K ü l t ü r e l Şiddet	Yapısal ve doğrudan şiddeti meşrulaştırmak için kullanılan sembolik alandır.	İdeoloji, dil, medya, sanat ve hatta bilim aracılığıyla cinsiyetler arasındaki ayrışmaları ve eşitsizlikleri normalleştiren anlam dünyasıdır.

2. Düşmanca Cinsiyetçilik ve Örtük Cinsiyetçilik

Cinsiyetçilik, her zaman açıkça düşmanca formlarda değil, kimi zaman belirsiz ve örtük biçimlerde de karşımıza çıkabilir. Sosyal psikologlar Glick ve Fiske, cinsiyetçiliğin bu iki boyutunu ayırt eder.

Cinsiyet Formu	Özellikler	Örnekler ve Etkisi
Düşmanca Cinsiyetçilik	Açıkça bir cinsiyetin diğ- erinden üstün olduğu dü- şüncesine dayanır. Tanım- laması kolaydır.	Kadınların yetersiz ol- duğu, karar alma meka- nizmalarında olmaması gerektiği yönündeki açık ifadeler.
Örtük/Belirsiz Cinsiyetçi- lik	Koruyucu-kollamacı, po- hpohlayıcı ve güzelleme- ci formlarda karşımıza çıkar. Kimi zaman bilinçdışı ön- yargılarla pekiştirilir.	“Koruyucu Ataerkillik” algısı: Kadınların narın, ince olduğu için erkekler tarafından korunması ge- rektiği düşüncesi.
Risk	Bu “olumlu” özellikler- le bezenmiş cinsiyetçilik formları, doğrudan şiddeti meşrulaştırmasa da, ka- dınları çaresiz ve bağımlı olarak kodlayarak, yapısal eşitsizliklerin sürdürülme- sine zemin hazırlar.	

3. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Türleri

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiser-
liği (UNCHR) tarafından da belirtildiği gibi, görünüm ve eylem açısından çok çeşitlidir:

Şiddet Türü	Kapsam ve Örnekler
Fiziksel Şiddet	Mağdurun bedenine yönelik her türlü fiziksel saldırı (tokat, yumruk, dayak, si- lahsız saldırılar).
Duygusal/Psikolojik Şiddet	Mağdurun hakarete, aşağılamaya maruz kaldığı, sözel saldırılar. Kişiyi arkadaş ve ailesinden tecrit etmeyi de kapsar.

Sosyokonomik Şiddet	Kişinin topluma katılmaktan, sağlık hizmetlerine, eğitime ve istihdama erişiminin kısıtlanması ya da elinden alınması.
Cinsel Şiddet	Mağdurun rızası olmadan gerçekleşen her türlü cinsel girişim veya tehdit içeren eylem. Tecavüz, cinsel istismar, taciz, sömürü, zorla fuhuş ve evlilik içinde rızasız cinsel faaliyette bulunma.
Özel Durum	Bir çocuğun (18 yaş altı) dahil olduğu herhangi bir cinsel eylem, cinsel şiddet teşkil eder ve hem fiziksel hem de ruh sağlığı üzerinde yıkıcı etkileri vardır.

IV. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ İLE MÜCADELE

A. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin somut görünüşleri nelerdir?

Toplumsal cinsiyet; yalnızca kimlik veya biyoloji değil, hayatın her alanındaki güç ilişkilerinin ve öğrenilmiş davranışların toplamıdır:

1. İlişkisel ve Yapısal Ayırışma:

a. Bakım Rejimi: Ev içi sorumlulukların (çocuk, yaşlı, engelli bakımı ve ücretsiz ev işleri) beş kata varan oranda kadınların omuzlarına yüklenilmesi ve bu emeğin görünmezleştirilmesi.

b. İkincil İşgücü Algısı: Kadınların iş piyasasında tam zamanlı ve kalıcı işgücü yerine, kariyerleri ailevi sorumluluklar nedeniyle her an kesintiye uğrayabilecek ikincil işgücü olarak algılanması.

c. Ev Hanımlığı Sözleşmesi: Ücretli çalışan kadınlar için bile geçerli olan; hane ve iş piyasasındaki konumlarını sınırlayan, birincil rollerinin eş ve anne olduğunu vurgulayan örtük bir sözleşmenin varlığı.

2. Mekansal ve Ekonomik Eşitsizlik:

a. Erkek Egemenliği: Karar alma mekanizmaları, ücret adaleti ve tapu sahipliği gibi alanlarda ağır bir erkek egemenliğinin sürmesi (Örn: Konut satışlarında tapu sahiplerinin yalnızca %32'sinin kadın olması).

b. Ücret Uçurumu: Kadınlar ve erkekler arasında aynı işe rağmen %31'lere varan yıllık ortalama gelir farkının bulunması.

c. Güvenli Alan Sorunu: Kadınların kamusal alanlara (spor, gece hayatı) erişiminin, tehdit ve şiddet riski nedeniyle kısıtlanmış olması.

3. Kalıpyargıların Yeniden Üretimi:

a. Kültürel Meşrulaştırma: Dil, reklamlar, çizgi filmler ve popüler şarkılar gibi kültürel şiddet araçları aracılığıyla cinsiyetlerarası eşitsizliklerin sürekli yeniden üretilmesi ve meşrulaştırılması.

b. Ertelenen Sorumluluk: Eşitlik politikasının sadece yetişkinlik dönemine ait bir mesele olarak görülmesi, erken çocukluktaki dil, oyuncak seçimi ve duygusal beklentiler (erkeklerin ağlamaması gibi) üzerinden kalıpların pekişmesine izin verilmesi.

c. Koruyucu Ataerkillik: Kadınlara atfedilen “incelik” ve “narinlik” gibi olumlu özellikler üzerinden gelişen örtük (belirsiz) cinsiyetçiliğin, kadınların bağımsız ve özne olma kapasitelerini sınırlaması.

B. Toplumsal cinsiyet ile ilgili dikkat edilmesi gereken noktalar:

1. Kalıpyargıların Oluşumu ve Yaşam Boyu Etkisi:

a. Kalıpyargılar genellikle “masum” bir dil alışkanlığı ya da fark edilmeyen küçük davranışlar olarak başlar, ancak zamanla önyargıya, ayrımcılığa ve en sonunda yapısal eşitsizliğe evrilir. Eğitim ekosistemi, bu zincirin ya yeniden üretildiği ya da kırıldığı kritik bir eşiştir.

b. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları “belli bir yaşta ortaya çıkan sorunlar” değildir; çocukluktan itibaren öğrenilir, ergenlikte pekiştirilir ve farkında olmadan yeni kuşaklara aktarılır. Yaş dönemleri, eşitlik politikasının ertelenmesi için gerekçe olamaz.

c. Öğrencilerin kendilerine dair beklentileri, genellikle yeteneklerinden çok, gördükleri örneklerle (rol modellere) göre biçimlenir. Erken çocuklukta oynama hakkı dahi, gelecekteki hayalleri ve kariyer ihtimallerini etkiler.

2. Öğretmen Dili ve Pedagojik Müdahale:

a. Kalıpyargılar genellikle dil üzerinden başlar. Öğretmenin kullandığı dil yalnızca “ne söylediği” değil, “nasıl söylediği”dir; ton, jest, mimik ve hitap biçimleri eşitlik politikası kadar önemlidir.

b. “Ben kötü bir şey demedim ki” yaklaşımı, dilin yapısal gücünü görmezden gelir; bazı ifadeler tarihsel olarak eşitsizliği taşır. Sessiz iletişim (daha az göz teması kurmak gibi) de eşitsizliği derinleştirir.

c. Eşitlik, aynılık demek değildir. Öğrencilerin aynı biçimde davranmasını beklemek yerine farklılıkların eşit katılım olanaklarıyla dengelenmesi gerekir.

d. Öğrencilerin sessiz kalması ya da çekilmesi, katılım hakkının fiilen sınırlandırıldığı anlamına gelir; sessiz kalan öğrenciler pasif değil, alan açılmamış öğrenciler olabilir.

e. Kalıpyargılı davranışlar ortaya çıktığında (örneğin “bu kız oyunu”), öğretmen “Bunu neye dayanarak iddia ediyorsun?” gibi sorularla durumu fark ettirerek pedagojik müdahalede bulunmalıdır.

f. Öğretmenler kendi bilinçdışı önyargılarını da gözlemlemeli (“Kızlar istemiyor” gibi yansıtılmış kalıplar).

3. Kapsayıcılık, Kesişimsellik ve Rol Model Seçimi:

a. Toplumsal cinsiyet meselesi, ne yalnızca kadın-erkek ilişkileri ne de yalnızca kadınlarla ilgilidir. Erkeklerin de bir toplumsal cinsiyeti vardır ve konuya sadece kadın meselesi olarak bakmak, erkek ayrıcalıklarını görünmez kılabilir.

b. Toplumsal cinsiyet ilişkileri aslında herkesle ilgili bir konudur. Güç ilişkilerine kesişimsel (intersectional) bir perspektifle yaklaşmak gerekmektedir.

c. Rol modeller, sadece “başarılı” değil, farklılıklarıyla kalıpyargı kıran figürler olmalıdır.

d. Kız öğrenciler için kız rol modelleri önemli olsa da yeterli değildir; erkek öğrenciler için de eşitlikçi ve duygusal esnekliği olan erkek rol modeller sunmak gerekir.

e. Medyadaki temsiller büyük oranda cinsiyetçi kalıplarla örülüdür; bu nedenle eleştirel medya okuryazarlığı bir araç olarak kullanılmalıdır.

4. Ergenlik Dönemi ve Dışlanma:

a. Ergenlikte akran baskısı, özellikle kız öğrenciler için spordan uzaklaşmanın önemli bir nedenidir. Öğretmenler bu baskıyı fark edip müdahale etmelidir.

b. Gençlerin çoğunluğu, kız/erkek arkadaşın sürekli kontrol edilmesini önemseme olarak algılayabilmektedir. Koruma/kollama ilişkisi ergenlikte yükselerek erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü beslemektedir.

C. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede spor ve eğitim neden önemlidir?

1. Sistemsel Önemi ve Güç Dinamikleri:

a. Spor sahaları ve beden eğitimi dersleri, toplumsal cinsiyet normlarının en yoğun üretildiği veya kırıldığı kritik alanların başında gelir.

b. Bu alanlarda beden merkezde yer alır; rekabet, fiziksel güç ve dayanıklılık gibi kavramlar cinsiyetle sık sık ilişkilendirilerek kalıpyargıları besler.

c. Toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının kırılması, yalnızca ergenlik döneminde değil, çok erken yaşlardan itibaren planlı bir pedagojik müdahale gerektirir.

2. Öğrenci Katılımı ve Özgüven Üzerindeki Etkisi:

a. Öğrenciler, hem akranlarının hem de öğretmenlerin beklentilerini farkında olmadan sosyal benlik algılarına dönüştürerek içselleştirir.

b. Görünmezlik ve Liderlik: Dikkat çekme hakkı, oyun kuruculuğu ve liderlik rolleri çoğunlukla erkek öğrencilerde yoğunlaşır; kız öğrenciler arka plana itilir veya görünmez hale gelir.

c. İsteksizlik Algısı: Kız öğrencilerin bazı oyunlara hiç katılmaması ya da kenarda kalması, sıklıkla “isteksizlik” diye yorumlansa da, aslında kalıpyargıların yarattığı baskının bir sonucudur.

d. Özgüven Etiketlemesi: Kalıpyargıların sürekli yeniden üretildiği ortamlarda, öğrenciler kendilerini yetkin ya da yetersiz olarak etiketler; bu durum, yaşam boyu spor alışkanlıklarını olumsuz etkileyebilir.

e. Branş Ayrışması: Spor branşlarının cinsiyet temelinde (örneğin futbol “erkek”, jimnastik “kız” sporu gibi) ayrışması, öğrencilerin branş seçimi ve katılımını sınırlandırır.

3. Yaşam Boyu Dönemlere Özgü Önem:

a. Erken Çocukluk (3-6 yaş): Çocuklara “kız/erkek oyuncakları” ayrımıyla başlanır; spor ve oyun, beden hareketlerinin cinsiyetle kodlandığı ilk toplumsal öğrenme mekânıdır.

b. İlköğretim: “Erkek çocuk aktif, kız çocuk sakin” kalıbı oyun ve derslere taşınır; bu dönemde atılan özgüven temelleri kalıplardan doğrudan etkilenir.

c. Ergenlik: Kalıpyargılar en belirgin hale gelir. Akran baskısı, kız öğrencilerin spordan keskin biçimde uzaklaşmasının önemli bir nedenidir. Erkek öğrenciler

ise sahayı “doğal olarak” sahiplenme eğilimi gösterebilir.

d. Yetişkinlik: Toplumun kadın ve erkek bedenine yüklediği anlamlar kalıcı hale gelir; spor, erkekler için “doğal bir hak”, kadınlar için ise “boş zaman etkinliği” olarak kodlanabilir. Erişkin kadınların spora düşük katılım oranı, bu tarihsel kalıpların sonucudur.

4. Rol Modeli ve Temsiliyetin Gücü:

a. Spor, bireysel beceriden çok temsiliyetin de ön planda olduğu bir alandır.

b. Kız öğrencilerin kendilerine dair beklentileri, kendi yeteneklerinden çok, gördükleri örneklerle (rol modellere) göre biçimlenir.

c. Görünürlük Sınırı: Kimi branşların “erkek sporu” olarak tanımlanması, kız çocuklarının rol model bulma ihtimalini sınırlar ve medyada kadın sporcu temsillerinin sınırlı olması, kız öğrencilerde “orada benim yerim yok” hissini pekiştirir.

d. Erkekler Üzerindeki Baskı: Erkek öğrenciler “güçlü, rekabetçi, her zaman başarılı” figürlerle büyüdüğü için, bu durum onlarda rol baskısı yaratır ve duygusal esnekliği sınırlar.

2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kitinin Perspektifi

1. Yapısal Eşitsizliğin Temeli (Hane ve Bakım Rejimi):

a. Kadınlar iş piyasasında ikincil işgücü olarak görülmekte, eş ve annelik rollerine öncelik verilmektedir.

2. Dönüşüm ve Aktörlerin Rolü:

a. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın en önemli ayaklarından biri, rol modellerin çoğaltılması ve görünürlüğün dengelenmesidir.

b. Öğretmenler ve antrenörler, bu süreçte yalnızca kolaylaştırıcı değil, aktif dönüştürücü aktörler olarak hareket etmelidir.

c. Her bir sınıf ve saha, kalıpyargıların yeniden üretildiği ya da dönüştürüldüğü küçük bir laboratuvar işlevi görmektedir.

E. Eşit Oynayalım: Antrenörler, Öğretmenler ve Koçlara Yönelik Uygulama Önerileri

1. Dil ve İletişime Yönelik Öneriler:

a. Bilinçli Dil Kullanımı: Yalnızca ne söylediğinize değil, aynı zamanda nasıl söylediğinize; tonunuza, jestlerinize ve mimiklerinize dikkat edin, zira bunlar eşitsizliği yeniden üretebilir.

b. Sessiz İletişimi Gözlemleme: Daha az göz teması kurmak gibi sessiz iletişim biçimlerinin öğrencileri dışlamadığından emin olun.

c. “Aynılık” Beklentisinden Kaçınma: Eşitliğin aynılık olmadığını kabul edin. Öğrencilerden aynı biçimde davranmalarını beklemek yerine, farklılıkların eşit katılım olanaklarıyla dengelenmesini sağlayın.

2. Pedagojik Müdahale ve Sorgulama:

a. Kalıpyargılı Davranışa Müdahale: Bir kalıpyargı ortaya çıktığında (örn: “Bu, kız oyunu”), durumu fark ettirici sorularla (örn: “Bunu neye dayanarak iddia ediyorsun?”) pedagojik müdahalede bulunun.

b. Öz-Farkındalık: Kendi bilinçdişi önyargılarınızı ve kalıplarınızı (örn: “Kızlar istemiyor” gibi yansıtılmış kalıplar) aktif olarak gözlemleyin.

c. Alan Açma: Sessiz kalan veya çekingen öğrencileri pasif olarak etiketlemek yerine, onlara alan açılmamış öğrenciler olarak yaklaşın ve katılımları

için ortam yaratın.

3. Rol Modeller ve Temsiliyete Yönelik Öneriler:

a. Kalıp Kıran Rol Modeller Sunma: Öğrencilere sadece “başarılı” değil, aynı zamanda kalıpyargıları kıran figürleri rol modeli olarak sunun.

b. Erkek Rol Modeli Dengesi: Kız öğrenciler için rol modeller kadar, erkek öğrenciler için de eşitlikçi, duygusal esnekliği olan ve ataerkil olmayan erkek rol modelleri sağlayın.

c. Kesişimselliği Uygulama: Sorunlara yaklaşırken (sınıf, etnik köken, yaş vb.) farklı eşitsizlik alanlarını bir arada gören kesişimsel (intersectional) bir perspektif kullanın.

4. Dış Baskı ve Medya ile Mücadele:

a. Akran Baskısına Dikkat: Özellikle ergenlik döneminde, kız öğrencilerin spordan ve bazı etkinliklerden uzaklaşmasına neden olan akran baskısını fark ederek müdahale edin.

b. Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Medya, reklamlar ve popüler kültürdeki cinsiyetçi temsillerle mücadele etmek için eleştirel medya okuryazarlığını bir araç olarak kullanın.

V. TOPLUMSAL CİNSİYET SÖZLÜĞÜ

Ayrımcılık: Kalıpyargı ve önyargıların fiili davranışlara, uygulamalara ya da kurallara dönüşmüş halidir. Bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir. Ayrımcılık bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara da yol açarlar.

Örnek: Beden eğitimi dersinde kız öğrencilerin hakemlik ya da kaptanlık rolünü alamaması.

Beden, yalnızca biyolojik bir varlık değil; toplumsal anlamların, kültürel beklentilerin ve kimlik politikalarının işlendiği bir toplumsal yüzeydir. Toplumlar, bireylerin bedenlerini nasıl algılayacaklarını, hangi bedenin “uygun”, “güzel”, “güçlü” ya da “değerli” olduğunu kültürel olarak belirler.

Biyolojik cinsiyet, kromozomlar, hormonlar ve genital organlar gibi biyolojik özellikleri kapsar ve genellikle dişi-eril ikiliğiyle tanımlanır. Oysa bu özellikler bir çeşitlilik yelpazesi oluşturur; örneğin interseks bireyler bu ikiliğin dışında yer alır. Resmî kurumlar cinsiyeti çoğunlukla fiziksel anatomiye göre atasa da, cinsiyet bireyin beyanını da içeren daha geniş bir kavramdır. Bu nedenle “atanmış cinsiyet” kavramı günümüzde biyolojik cinsiyet ifadesinin yerini giderek almaktadır.

Biyolojik cinsiyet hormonları yaş, beden yapısı, coğrafya ve cinsel yöneli-

me göre değişir; kadın-erkek ikiliğinin ötesinde çok çeşitli biyolojik yapılar vardır. Ancak biyoloji toplumsal değerleri belirlemez, tersine toplum biyolojik özelliklere anlam yükler. Örneğin doğum ve emzirme biyolojik süreçlerken, çocuk bakımı ve ev işleri toplumsal rollerdir. Biyoloji, toplumsal cinsiyet iktidarından bağımsız olarak kendi başına konuşmaz.

Cinsel yönelim, Kişinin davranış ve/veya duygu düzeyinde hangi cinsiyete yöneldiğini ifade eden kavram.

Cinsiyet kimliği, bir kişinin kendisini ait hissettiği, özdeşim kurduğu; atanmış cinsiyetiyle aynı veya ondan farklı; bedensel özellikler, dış görünüş ve cinsiyet ifadesinden bağımsız olarak beyan ettiği cinsiyet.

Dönüştürücü rol model, yalnızca ilham veren değil, aynı zamanda mevcut kalıpyargıları kıran kişidir. Bu kişiler, öğrencilerin kimlik inşasında “olanaklı dünya alanı”nı genişletir.

Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil; düşünme biçimimizi, dünyayı nasıl anlamlandırdığımızı ve toplumsal ilişkileri nasıl kurduğumuzu belirleyen yaşamın ayrılmaz güçlü bir parçasıdır. Dil aracılığıyla hem toplumsal normlar aktarılır hem de kimlikler inşa edilir. Toplumsal cinsiyet bağlamında dil, bireyleri belli rollere yerleştiren, kimlere hangi alanların “uygun” olduğuna dair örtük mesajlar taşıyan güçlü bir araçtır.

Erişim, öğrencilerin fiziksel mekânlara yalnızca “girebilme” hakkı değil; etkin biçimde kullanabilme, kendini var edebilme, görünür olma ve karar alma süreçlerine katılma hakkıdır.

Erkek, -ği a. 1. İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı. 2. Biy. Sperma oluşturan organizma. 3. Yetişkin adam, bay, er kişi, kadın karşıtı: erkekler gelince buraya, karılar işte böyle kaçır. -O. C. Kaygılı. 4. Koca: kadın erkeğini uğurladı. 5. Sf. Mec. Sözüne güvenilir, mert. 6. Sf. Girintili ve çıkıntılı olarak bir çift oluşturan nesnelerden çıkıntılı olanı. 7. Sf. Sert, kolay bükülmez: erkek demir, erkek bakar.” TDK’ye göre erkek¹

Eşitsizlik: Ayrımcılığın kurumsal ve yapısal düzeye yerleşmiş halidir. Artık yalnızca bireysel tutumlar değil; sistemin kendisi (okul politikaları, ders planları, müfredat, fiziksel ortam) bazı grupları

1. <https://sozluk.gov.tr>

dezavantajlı konuma iter. Bu nedenle eşitsizlik, yalnızca bireylerin iyi niyetleriyle ortadan kalkmaz; bilinçli ve yapısal değişim gerektirir.

Eşitlikçi oyun, kazanma ya da kaybetmenin ötesinde, her öğrencinin katılımının değerli sayıldığı; işbirliği, saygı, adalet ve kapsayıcılık temelinde şekillenen bir kültürüdür.

Eğitimde güvenli alan yaratmak, yalnızca riskleri ortadan kaldırmak değil, aidiyet duygusu, özgüven ve katılım cesareti inşa etmekle olanaklıdır.

Eşitlikçi oyun kültürü, oyun alanında kız ve erkek öğrencilerin eşit biçimde var olabildiği, katılımın yalnızca sayısal değil niteliksel olarak da dengeli olduğu, güvenli, kapsayıcı ve dönüştürücü bir öğrenme iklimidir.

Erken çocukluk, toplumsal cinsiyete dayalı rollerin öğrenilmesi açısından da kurucu bir öneme sahiptir. Çocukların bu dönemde özel olarak aldıkları mesajlarla cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış zihinsel yapıları oluşur. Aslında bu dönemin en önemli özelliği çocukların ikili cinsiyet kavramını duymaları, öğrenmeleri ve bir ayrışmanın başlamasıdır. Yani “hadi bakalım kızlar hanım hanımcık oturur”, “erkek adamdır yapar” mesajları ile henüz yeni doğarken tanışmaya başlanmasıdır.

Güvenli alan, bireylerin kendilerini ifade ederken yargılanmayacaklarını, aşağılanmayacaklarını, dışlanmayacaklarını ya da görünmez olmayacaklarını bildikleri ve hissettikleri sosyal bir or-

tamdir. Bu, yalnızca fiziksel güvenlikle sınırlı değil; psikolojik güvenlik, duygusal kapsayıcılık ve toplumsal cinsiyet anlamında eşitlik gibi boyutları içerir.

İşbirliği, katılımcıların ortak bir amaç etrafında birbirini destekleyerek hareket anlamına gelir. Rekabet kültürünü dengeleyerek birlikte habert etmenin olanağını gerçekleştirir.

“*Kadın* a. 1. Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı: “yanlarında, kendileriyle ahablık edecek dostlar, hizmetlerine koşacak kadınlar veya erkekler görmek isterler.” -A. Ş. Hisar. 2. Sf. Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan. 3. Mec.Hizmetçi bayan. 4. Esk. Bayan. TDK’ye göre kadın²

Karar alma süreçleri, bir etkinliğin nasıl planlanacağına, nasıl oynanacağına, kimlerin hangi rolleri üstleneceğine dair süreçleri ifade eder. Bu süreçler teknik konular olmaktan çok güç ilişkilerinin görünür olduğu alanlardır.

Katılım hakkı, bir faaliyette yalnızca “bulunma” değil, karar süreçlerine etkin biçimde dahil olma hakkıdır. Bu hak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin en temel göstergelerinden biridir.

Kimlik, bireyin kendisini nasıl gördüğü ve nasıl tanımladığı kadar, toplumun ona nasıl bir yer biçtiğiyle de ilgilidir. Toplumsal cinsiyet bu kimlik inşasının en güçlü eksenlerinden biridir.

Katılım, spora yalnızca “var olma” düzeyinde değil; etkin, görünür, anlamlı bir biçimde dahil olma halidir. Erişim ile katılım arasında fark vardır: Erişim, sınıfta bulunmakla; katılım, oyuna yön vermek, rol almak, söz söylemekle ilişkilidir.

Kalıpyargı (stereotip): Belirli bir gruba ya da grubun üyelerine, önceden oluşmuş, kültürel olarak öğrenilmiş ve genellemelere dayanan yargılardır. Bu kalıplar bireysel düşünce olarak başlamış gibi görünse de toplumsal dil, medya, eğitim sistemi, sosyal çevre ve aile aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Kalıpyargılar genellikle “doğal” ya da “değişmez” olarak algılanır. Oysa bu yargılar tarihsel olarak toplumun iktidar ilişkilerini yeniden üretir.

Kurumsal dönüşüm, bu kültürün yalnızca bireysel öğretmen çabalarına bağlı kalmadan; okulun, spor alanlarının, idari yapıların ve

2. <https://sozluk.gov.tr>

politika düzeyinde mekanizmaların kalıcı biçimde yeniden yapılandırılmasıdır.

Mekân, eğitim ve spor bağlamında yalnızca fiziksel bir yer değil, aynı zamanda güç ilişkilerinin şekillendiği bir sosyal düzendir. Kimin nerede durduğu, kimin hangi alana erişebildiği, kimlerin görünür olduğu bu düzenin parçasıdır.

Önyargı: Kalıpyargıların duygusal bir renge bürünmüş halidir. Bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duygulara yol açar. Bir grup ya da kişiye dair olumlu ya da olumsuz bir algı, düşünce ya da beklenti oluşmasıdır. Bu duygular bilinçli ya da bilinçdışı olabilir. Okullarda önyargılar genellikle öğretmen ya da akran davranışlarına fark edilmeden edinilir. Örnek: “Erkek öğrenciler futbolda iyidir.” → Kız öğrencilerin katılımı ikincilleştirilir.

Psikososyal katılım, bireyin yalnızca bedensel değil, duygusal, zihinsel ve sosyal boyutuyla bir etkinliğe dahil olmayı ifade eder. Katılımın niceliği ve niteliği, güvenli alanın varlığıyla doğru orantılıdır.

Rekabet, bireylerin ya da grupların belirli bir hedefe ulaşmak için birbiriyle yarışmasını ifade eder. Sporda önemli bir yer tutar; yerinde kurgulandığında motivasyon sağlar, gelişimi destekler, dayanıklılığı artırır.

Rol modeli, bireylerin davranışlarını, değerlerini, hedeflerini ve kimliklerini şekillendirmede örnek aldığı kişi ya da

kişilerdir. Çocuklar ve gençler için rol modelleri, yalnızca aile ya da öğretmenle sınırlı değildir; medya, sporcular, popüler kültür figürleri ve ekranlar da bu kategoriye girer.

Sürdürme kapasitesi, eşitlikçi uygulamaların dönemsel bir “iyi niyet” değil; kurumsal bir kültüre dönüşmesini ifade eder. Bu, sistematik izleme, sürekli refleksiyon ve paydaşların sürece katılımını gerektirir.

Toplumsal algı, bedenleri ve kimlikleri sınıflandırır: “erkek bedeni güçlüdür”, “kadın bedeni narindir” gibi kalıplar yalnızca fiziksel değil, sosyal sınırlar da yaratır.

Toplumsal cinsiyet ifadesi, kişinin kendisini ifade etmek üzere seçtiği, süregiden şekilde olmayan (yani değişebilen) giyim, görünüş (saç, takı, aksesuar, makyaj vb.), davranış (yürüme, poz-duruş vb.) özellikleridir. Bu özellikler toplumsal cinsiyetin o kültür ve dönemdeki algısına göre feminen, maskülen, androjen olarak tanımlanabilir. Örn. Fransa Kralı 14. Louis’nin toplumsal cinsiyet ifadesi kendi döneminde maskülen olarak algılanırken, 2000’li yıllarda feminen olarak algılanabilir.

Temsil, bir grubun ya da bireyin kendi adına söz söyleyebilmesi, karar alma mekanizmalarında yer alabilmesi demektir. Temsil, biri resmi yani formal diğeri fiili iki düzeyde de gerçekleşebilir: Kimin sesi daha çok duyuluyor? Kim merkezde?

Toplumsal cinsiyet rolü, kişinin kendini kadın ya da erkek konumunda ifade etmek için yaptığı ve söylediği her şeyi kapsar. Biyolojik farklar eşitsizlik yaratmazken, bu rollere yüklenen sorumluluklar ayrımcılığa yol açar. Bu durum ataerkil cinsiyetçi yaklaşımlardan kaynaklanır.

Toplumsal cinsiyet (gender), bir toplumda atanmış cinsiyete bağlı olarak şekillenen tutum, duygu ve davranışların bütünüdür. Zaman ve mekâna göre değişir; kültürün ve çevrenin birey üzerindeki etkilerini, beklentilerini ve bireyin cinsiyetini nasıl algıladığını yansıtır.

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları, bu evrelerin her birinde bireyin kim olduğunu, neyi yapabileceğini, nerede yer alabileceğini belirleyen görünmez ama güçlü normlar üretir. Bunlar, bireyin spora katılım biçimini, bedeniyle kurduğu ilişkiyi ve özgüvenini doğrudan

etkiler. Kalıpyargılar yaşa göre biçim değiştirir ama özünde cinsiyet temelli güç ilişkilerini yeniden üretir.

Toplumsal cinsiyetlenme, farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda ve farklı tarihsel zamanlarda kadınlara ve erkeklerle toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklar bütününe ifade eder. Bu tanım, tipik olarak kadınlara ya da erkeklere ait özellikler ve beceriler ile değişik durumlarda kadın ve erkeklerden genellikle beklenen davranış biçimlerini de içerir. Her iki cinse ait bu tür özellikler; aile, arkadaşlar, söz sahibi kişiler, dini ve kültürel öğretilerin yanı sıra okul, işyeri ve basın-yayın organlarının etkileri ile şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve aynı zamanda tüm bunları etkiler.

Toplumsal cinsiyet lensleri, içinde yaşadığımız kültürün taşıyıcısı dilden edinilir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "kadın" kelimesinin sıfat olarak kullanımına ilişkin olarak "Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan" ve isim olarak ise "hizmetçi bayan" şeklinde tanımlanmaktadır. TDK Sözlüğü'nde erkek kelimesi, sıfat olarak "sözüne güvenilir, mert" olarak açıklanır.

Toplumsal cinsiyet bağlamında rol modeller, yalnızca "başarı hikâyeleri" değil; aynı zamanda hangi davranışın kim için "uygun" olduğuna dair görünmez sınırların da taşıyıcılarıdır. Örneğin: Futbolda erkek figürlerinin baskın ol-

ması, kız çocuklarının futbola dair algıları yanında kendilik algılarını şekillendirir.

Yaşam döngüsü, bireyin doğumdan yaşlılığa uzanan çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve ileri yaş gelişim evrelerini kapsar. Bu dönemlerin her biri, toplumsal değerler ve normlar aracılığıyla şekillenir.

VI. KAYNAKÇA

EŞİT OYNAYALIM I: EĞİTİM KİTİ KAYNAKÇASI

Bu eğitim kiti hazırlanırken faydalanan, toplumsal cinsiyet, şiddet ve eğitimde eşitlik konularındaki temel kuramsal çerçeveler ve güncel istatistikler için başvurulmuş kaynaklar aşağıdadır.

I. Kuramsal ve Kavramsal Kaynaklar

- Galtung, Johan. (1990). "Cultural Violence." *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305.
- (Şiddetin Yapısal, Kültürel ve Doğrudan türlerini ayıran Buzdağı Modeli'nin temel makalesi.)
- Glick, Peter & Fiske, Susan T. (2001). "An Ambivalent Alliance: Hostile and Benevolent Sexism as Complementary Justifications for Gender Inequality." *American Psychologist*, 56(2), 109-118.
- (Cinsiyetçiliğin düşmanca ve örtük/koruyucu formlarının teorik çerçevesi.)
- Crenshaw, Kimberlé. (1991). "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color." *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.
- (Kesişimsellik (Intersectionality) kavramının kuramsal temeli.)

- Connell, R.W. (2005). Masculinities. 2nd ed. Cambridge: Polity Press. (Erkeklik çalışmaları ve toplumsal cinsiyetin yapısal ilişkisini anlamak için temel kaynak.)
- Lipman, Matthew. (2003). Thinking in Education. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- (Eğitimde Felsefe/P4C yönteminin kuramsal ve pedagojik temelleri.)

II. İstatistiksel Veri ve Yasal Referanslar

- Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum - WEF). Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu (Global Gender Gap Report).
- (Türkiye'nin küresel sıralaması, ücret farkları ve ekonomik katılıma dair yıllık istatistiksel veriler.)
- <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023/> (Link yıllık olarak güncellenmelidir.)
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). Zaman Kullanım Anketi.
- (Kadın ve erkeklerin ücretsiz ev işlerine ve bakıma ayırdığı zamana dair veriler.)
- <https://www.tuik.gov.tr/>
- UNCHR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği). Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet.
- (Şiddet türlerinin tanımlanması ve kapsamı.)
- <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/sexual-and-gender-based-violence/>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (Kadınların istihdam, işsizlik ve karar alma mekanizmalarındaki temsiliyet verileri için ilgili yayınlar.)

III. Uygulama ve Eğitime Yönelik Kaynaklar

- Kızılkaya, İpek. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Kitleri. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Yayınları.

- AAUW (American Association of University Women). (2015). Solving the Equation: The Variables for Women's Success in Engineering and Computing.
- (Eğitim ve meslek seçiminde kalıpyargıların etkisine dair.)

IV. Diğer

- Çayır, K. & Ceyhan, M. A. (2012). Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gül, İ. I. & Karan, U. (2011). Ayrımcılık Yasağı Eğitim Rehberi, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını. https://insanhaklari-merkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Egitim_Rehberi.pdf
- Serpil Sancar(2021), Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleriyle Baş Etme Strateji ve Politikaları, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği, s. 11-12. <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1416/Serpil%20Sancar%20-%20E%C4%9Fitim%20Materyali%20SON.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Sünbuloğlu , N. vd. (2021), Şid-

detsiz Erkeklik Atölyeleri El Kitabı, Özyeğin Üniversitesi ve Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatif, s. 11-12.

- http://siddetsizerkeklik.com/wp-content/uploads/2021/01/Siddetsiz_erkeklik_el_kitabi.pdf
- Yeşim Arat (2020), “Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir, Ne değildir?”, Sarkaç, 10 Şubat 2020. <https://sarkac.org/2020/02/toplumsal-cinsiyet-nedir-ne-de-gildir>
- <http://www.kaosglidernegi.org/belge.php?id=sozluk>
- http://www.pinkisforboys.org/uploads/4/4/3/9/4439935/626833_orig.jpeg

Eşit Oynayalım - I